

PM

angående rapportefterläpning vid arkeologiska undersökningar. Förtydligande om ”de ca 3000 oskrivna rapporterna”

Inledning

I rapporten ”Arkeologi på uppdrag 2002/03:3” samt i de medier som presenterat rapporten har man lyft fram mängden orapporterade undersökningar som ett mått på att dagens uppdragsarkeologiska system inte fungerar. Revisorerna har av RAÄ fått uppgiften att det för hela landet rör sig om i grovt tal drygt 3000 arkeologiska undersökningar som ännu inte slutredovisats. Siffran används i revisorernas rapport lösryckt ur sitt sammanhang och bidrar till att ge en missvisande bild av hur den moderna uppdragsarkeologin fungerar. Det är inte heller korrekt att påstå att uppdragsarkeologin fått betalt två gånger för samma uppdrag. Det är dessutom för oss okänt varifrån denna uppgift kommer.

Vi vill därför förtydliga vad siffran drygt 3000 står för.

En grov uppskattning.

Siffran är en mycket grov uppskattning som baseras på uppgifter som begärts in från alla grävande institutioner i landet (relativt nya institutioner/företag har inte tagits med, gäller främst ett par privata företag) i syfte att få en första överblick över hur många oskrivna rapporter som föreligger överhuvudtaget, så långt tillbaka man känner till. De orapporterade uppdragen har en mycket varierande omfattning, alltifrån någon dags schaktningsövervakning till undersökningar som pågått i flera säsonger. Många uppdrag avrapporteras samlat i en rapport vilket gör antalet orapporterade uppdrag inte alltid motsvaras av samma antal oskrivna rapporter. Hur uppgiftslämnarna räknat i detta avseende är ännu inte klarlagt. Det underlag som kommit in har använts för att under 2002 ta fram ett PM om förslag till en nationell plan för avrapportering¹. En mer korrekt bild av hur rapportefterläpningen i landet ser ut får vi

---

¹ Förslag till en nationell plan för rapportering av äldre arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet, Kunskapsavdelningen 20021015 (har tidigare översänts till riksdagens revisorer) samt Minnesanteckningar från seminarium om en Nationell plan för avrapportering av äldre arkeologiska undersökningar, RAÄ den 14 november 2002, Bilaga 1.

först under år 2003 när länsstyrelserna avser att ta fram underlaget till den planerade nationella rapportplanen.

Undersökningar äldre än 1950/60-tal utgår.

Ett par grävande institutioner (Malmö kulturmiljö och Kulturen i Lund) har i sina uppgifter räknat in mycket gamla undersökningar från 1800-talet och 1900-talets första hälft vars material är både arkiverat och fyndfördelat men saknar bearbetning i rapportform enligt senare tids normer. Dessa undersökningar har inte utförts inom det regelverk som utgör ramen för det uppdragsarkeologiska systemet (FML, KML) och skall således inte räknas in i detta sammanhang. Siffran drygt 3000 (ca 3 666) skall alltså av denna anledning justeras nedåt till 2 460. En procentuell fördelning på olika institutioner i landet av den rapportskuld som uppstått inom uppdragsarkeologin framgår av tabellen fig.1.

Full kostnadstäckning dröjer.

En stor del av den rapportskuld som vi har idag uppstod under 1960/70-talen som följd av brist på kostnadstäckning för avrapportering. Drygt hälften av RAÄ UV:s rapportskuld härrör från tiden före 1982 och innehåller bl a undersökningar på Öland som delvis var AMS-finansierade med låg eller ingen rapportfinansiering. Samma sak gäller för Kalmar länsmuseum och RAGU (Riksantikvarieämbetets Gotlandsundersökningar).

Eftersom revisorernas rapport avser att belysa problem i det nuvarande uppdragsarkeologiska systemet är rapportskuldens storlek inte det som i första hand är relevant att fokusera på utan orsakerna till varför den uppstått och om dessa orsaker kvarstår i det nuvarande systemet. Vi vill därför ge en kort sammanfattning av de problem som funnits vad beträffar rapportproduktionen och hur de åtgärdats inom den nuvarande verksamheten. Det är viktigt att inse att uppdragsarkeologi i modern mening med bl a full kostnadstäckning för såväl fältarbete som rapport är en sen företeelse som tillhör 1990-talet vilket också tydligt får utslag på rapportproduktionen, se fig. 2 och 4.

Rapportproduktionen i det uppdragsarkeologiska systemet 1960-2000.

Det stora antalet orapporterade uppdrag är allvarligt nog men kan inte förstås utan att relateras till uppdragsarkeologins utveckling. Att rapportskuld "tilläts" uppstå har sin grund i synen på uppdragsarkeologins amhällsuppdrag och därtill kopplade administrativa och ekonomiska

strukturer. Uppdragsarkeologins utveckling skall ses mot de förändringar av samhället som skett de senaste 40 åren.

1960-och 1970-talet- serviceorgan.

En påtaglig roll för uppdragsarkeologin under dess första decennier var att tjäna som serviceorgan för att kompetent, snabbt och billigt tillgodose det allmännas intressen av att få tillgång till mark under byggandet av efterkrigstidens moderna samhälle. Byggandet av miljonprogrammets bostäder i storstadsområdena liksom ombyggnaderna av citykärnorna frestade hårt på uppdragsarkeologins aktörer i en verksamhet under uppbyggnad. Man tvingades många gånger att prioritera fältarbetet. Eftersläpningen av rapportarbetet innebar bl a att de medel som fanns avsatta för rapporter minskade i takt med inflationen.

Under denna period tillkom också AMS och samhället såg möjligheten att bekosta arkeologiska undersökningar samtidigt som arkeologiska fältarbeten bedömdes som lämpliga arbetsplatser för svårplacerad arbetskraft. Det var framför allt på Öland och Gotland som samarbetet med AMS utvecklades. Undersökningarna pågick året om, även vintertid. Konstruktionen medförde en kraftig eftersläpning av rapportering och fyndhantering.

UV:s taxa var i konsekvens med detta främst konstruerad för att täcka omkostnader i fält. Rapportpåslaget var lågt. En av förklaringarna till den lågt beräknade rapporttiden är också dåtidens kunskapssyn, synen på det arkeologiska resultatet som en objektiv sanning som skulle dokumenteras och redovisas så objektivt som möjligt. Arkeologerna såg delvis marken som ett arkiv. En undersökning innebar att flytta data från ett arkiv till ett annat, från fornlämningen till museets magasin. Rapporten skulle i huvudsak innehålla en sammanställning av fältdokumentationen och en kortfattad sammanfattande tolkning av resultaten. Krutet lades därför på fältdokumentationen. I pressade situationer såg man till att ordna upp fältritningar, foton och fyndregister medan själva rapporten fick vänta. Intressantare resultat fördes dock ut till allmänheten via artiklar. Arbetet med detta gjordes ofta på arkeologernas privata tid.

De få museer som bedrev arkeologisk undersökningsverksamhet vid denna tid hade en mycket skiftande finansiering. Oftast fanns viss kostnadstäckning för fältarbetet medan rapporten skulle utföras inom ordinarie ramar.

1980- och 1990-talen- från serviceorgan till kunskapsföretag

Under 1980- och 1990-talet sker en förändring och övergång till det som brukar benämnas informations- och kunskapssamhället. En drivande faktor är den snabba utvecklingen inom informationsteknologin, IT, globaliseringen och en ökande konkurrens. Samtidigt influeras svensk arkeologi av teoretiska trender från främst England som innebär nya förhållningssätt till kunskap och vetenskap. Fundamentalt är att synen på vetenskapen som objektiv och sann förändras. Det framhålls att data alltid är teoribunden, dvs att data och tolkning inte kan separeras helt i praktiken. De resultat och den kunskap som erhålls är avhängig av den samtida samhällskontexten och kompetensen hos den som formulerar hypoteserna. För arkeologins del innebär det att det inte längre går att fokusera på fältdokumentationen utan hela kunskapsprocessen lyfts fram. Det ställs krav från regering och riksdag på att de arkeologiska undersökningarna skall ingå i en forskningsprocess och att uppdragsarkeologin och universiteten skall samarbeta för att utveckla resultaten inom uppdragsarkeologin. Regeringen ställer också krav på att myndigheter och institutioner aktivare skall föra en dialog med allmänheten så att den blir delaktig i den kunskapsuppbyggnad som pågår, dvs även de arkeologiska resultaten. Rapporterna får en annan roll och efterfrågas på ett annat sätt än tidigare.

De omfattande infrastrukturella satsningarna i Mellansverige i slutet av 1980-talet och några år framåt, utbyggnaden av Malmöregionen, Öresundsbroprojektet och Bottniabanan på 1990-talet etc. innebär att den uppdragsarkeologiska verksamheten tredubblats mellan 1960- och 1990-talet (ex Malmö Kulturmiljö hade 75 uppdrag under 1960-talet och 245 under 1990-talet. Motsvarande siffror för UV är 1283 och 3158).

Ett konkurrensliknande system införs inom uppdragsarkeologin. Krav ställs på kostnadseffektivitet och kvalitetssäkring. Ekonomi- och målstyrning införs inom statliga myndigheter. Flera museer börjar bedriva arkeologisk undersökningsverksamhet. Privata företag etableras. Riksantikvarieämbetet ger ut riktlinjer för hur uppdragsarkeologin bör fungera, vilket bl a innehåller rekommendationer om undersökningsplaner gärna baserade på övergripande vetenskapliga program. Länsstyrelserna får ett tydligare ansvar för att följa upp verksamheten.

Under 1990-talet sker en systemförändring inom uppdragsarkeologin. Taxa med full täckning införs vid de institutioner som inte tidigare haft det. IT-utvecklingen innebär stora vinster när det gäller att effektivisera rapportarbetet så att fokus kan läggas på bearbetning och popularisering i stället för uppordnandet av data. Uppföljningen förbättras. Inom UV införs ett nytt rapportsystem där ny teknik och nya medier tas i bruk. UV:s

rapporteringspolicy innebär att en rapport som kortfattat redovisar målsättning, genomförande och resultat framställs digitalt och publiceras på Internet senast inom ett år efter undersökningens avslutande. Efter en mer betydelsefull undersökning görs dessutom en fördjupad bearbetning som publiceras i en särskild skriftserie senast tre år efter fältarbetets slut. Den rapporteftersläpning som redovisas för UV och Malmö kulturmiljö i fig. 2 och 4 härrör till en del från projekt de senaste åren och har därför ännu inte hunnit publiceras.

Slutsats

Rapportskulden har uppstått inom ett gammalt system och tillhör nu historien. Orsakerna till rapporteftersläpningen kvarstår inte i det nya systemet som införts under 1990-talet. Genom arbetet med *den nationella planen för rapportering av äldre undersökningar* har åtgärder påbörjats för att avhjälpa de brister som uppstått i det gamla systemet.

Agneta Lagerlöf

Aktuell rapportsituation – tabell och statistik

Fig.:

1. Hela landet- procentuell fördelningen av orapporterade uppdrag per institution
2. UV - antal uppdrag i relation till orapporterade 1964-1999.
3. RAGU:s rapportsituation
4. Malmö museum/kulturmiljö – antal uppdrag i relation till orapporterade 1960-1999.

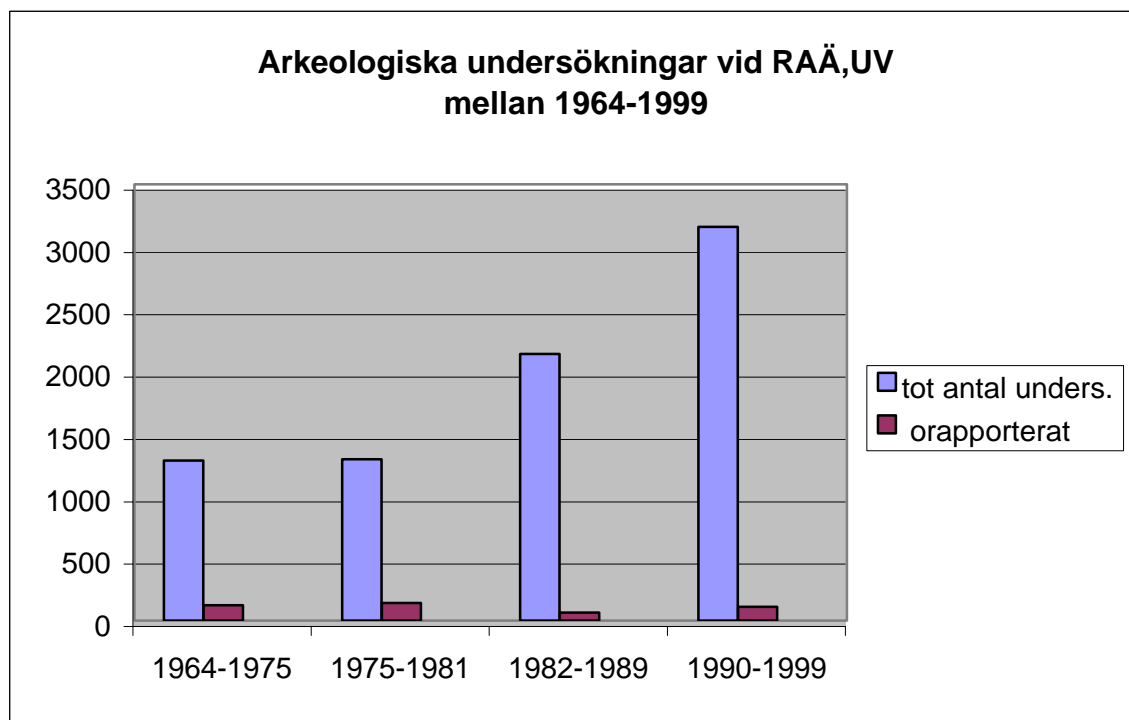
**SAMMANSTÄLLNING AV EJ RAPPORTERADE
ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR - ca 1960 - 2000**
I procent av total rapportskuld = ca 2500 ej slutredovisade
uppdrag.x)

Institution	%
RAÄ,UV	17,8
Kalmar läns museum	12,2
Malmö museer/kulturmiljö	11,0
Jönköpings läns museum	10,6
Regionmuseet i Skåne	9,1
RAÄ:s Gotlandsunders. RAGU	8,5
Dalarnas museum	5,0
Sigtuna museer	4,2
Bohusläns museum	3,7
Lödöse museum	3,3
Kulturen	3,2
LUHM	3,1
Upplandsmuseet	2,2
Östergötlands länsmuseum	1,9
Blekinge läns museum	0,8
RAÄ/inventeringsfynd	0,7
Västerbottens museum AB	0,5
Jämtlands läns museum	0,4
Västmanlands läns museum	0,4
Ajtte	0,3
Länsmuseet Västernorrland	0,3
Stockholms stadsmuseum	0,2
Smålands museum	0,2
Uppsala universitet	0,2
Göteborgs stadsmuseum	0,1
Norrbottnens museum	0,1
Summa	100,0

x) Uppgift saknas för fem institutioner. Siffrorna skall ses som preliminära.

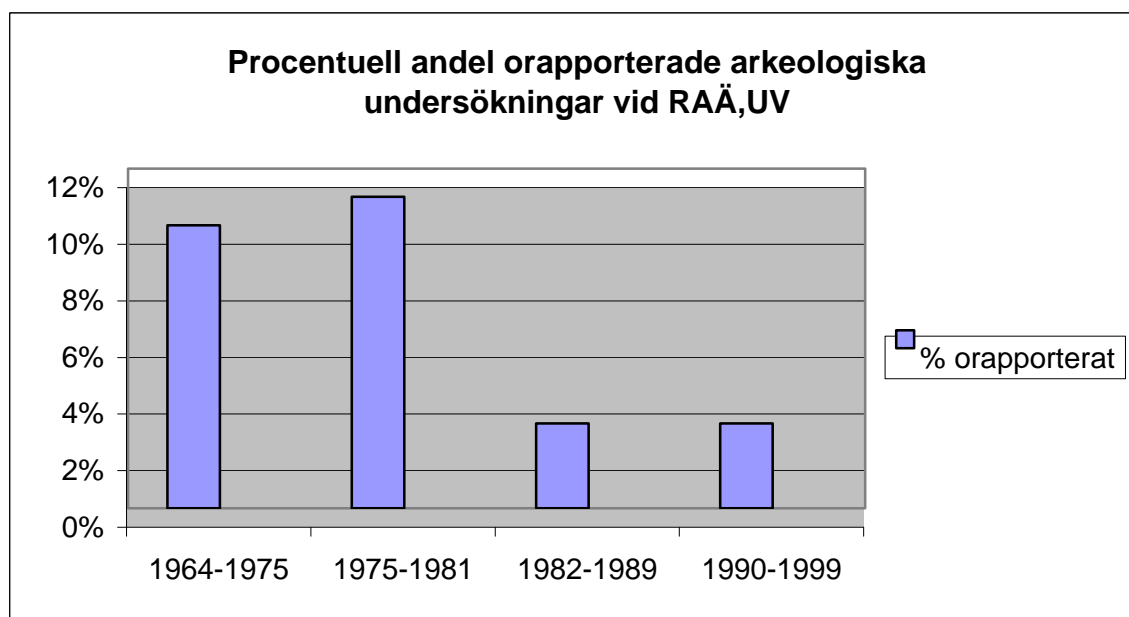
tot antal unders. orapporterat

1964-1975	1283	124
1975-1981	1293	140
1982-1989	2138	64
1990-1999	3158	111

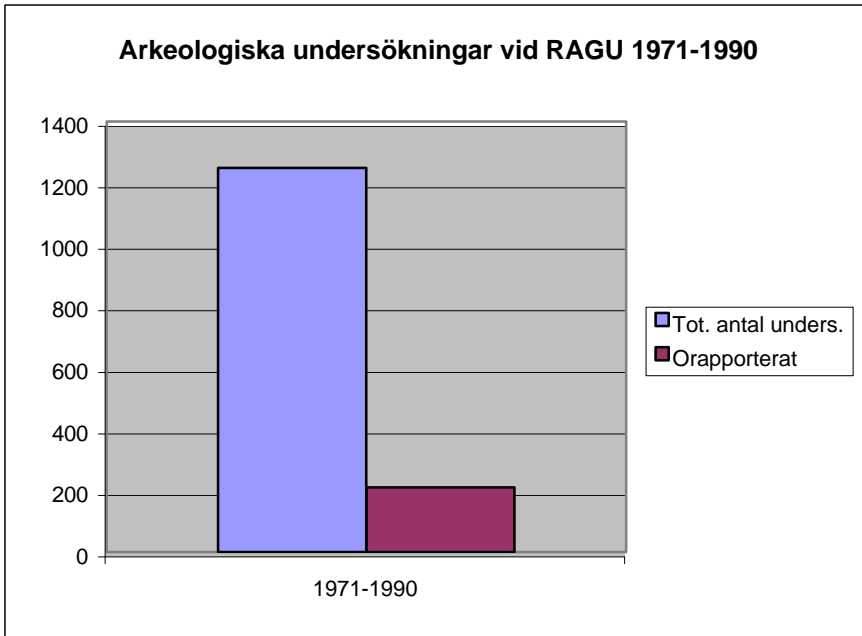

% orapporterat

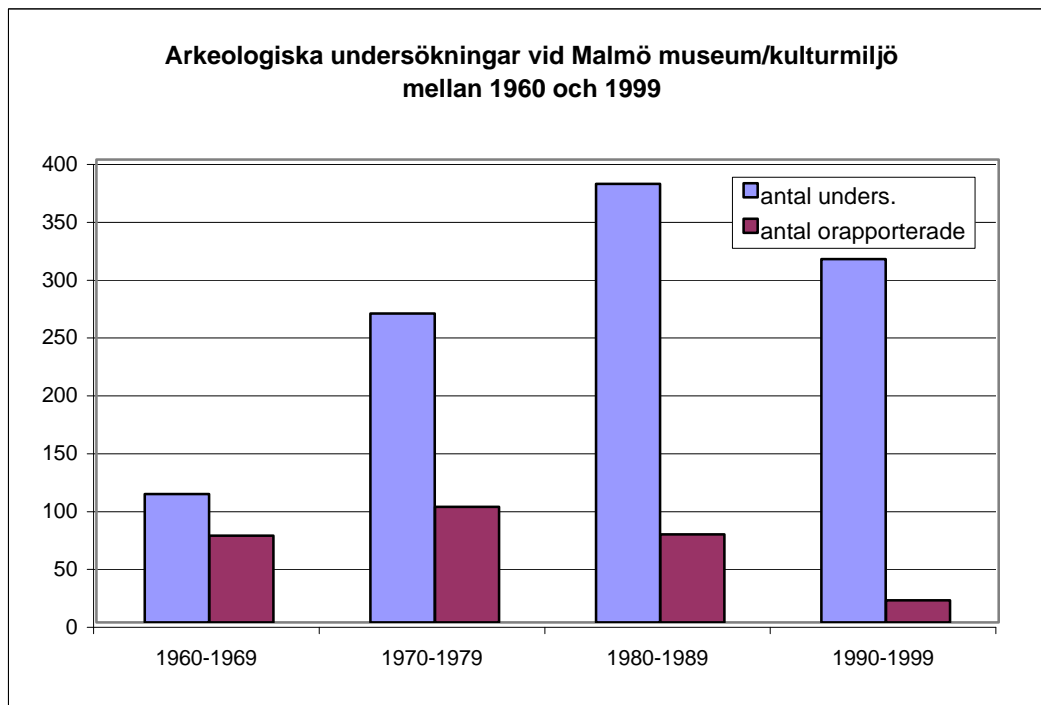
1964-1975	10%
1975-1981	11%
1982-1989	3%
1990-1999	3%

	Tot. antal unders.	Orapporterat
1971-1990	1249	210

	antal unders.	antal orapporterade
1960-1969	111	75
1970-1979	267	100
1980-1989	379	76
1990-1999	314	19

	% orapporterat
1960-1969	67
1970-1979	37
1980-1989	20
1990-1999	6

